

**МИШЉЕЊЕ О ПРЕДЛОГУ ИНТЕГРИСАНОГ НАЦИОНАЛНОГ ЕНЕРГЕТСКОГ И
КЛИМАТСКОГ ПЛАНА (ИНЕКП) РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ ЗА ПЕРИОД ДО 2030. ГОДИНЕ, СА
ВИЗИЈОМ ДО 2050. ГОДИНЕ**

Предлог Интегрисаног националног енергетског и климатског плана (ИНЕКП) требало би да установи циљеве енергетске транзиције у Републици Србији у складу са енергетским и климатским директивама и циљевима Европске Уније и са обавезама које проистичу из других међународних споразума Републике Србије. Премда садржај и нацрт ИНЕКП, једнако као и документ МРЕ под насловом „Полазне основе плана развоја енергетске инфраструктуре и мера енергетске ефикасности за период до 2028. са пројекцијама до 2030. године“ у начелу одговарају поменути директивама ЕУ и преузетим обавезама, садржај и опредељења поменути докумената нису у складу са постојећом Стратегијом развоја енергетике која садржи другачија решења. У току је израда нове енергетске Стратегије, која би требало да трасира пут транзиције у Србији и да дефинише стратешка опредељења. Усвајањем ИНЕКП у постојећем облику обезвредила би се нова енергетске Стратегија, које не би могла да дефинише стратешка опредељења већ би их морала преузети. Отуда је и сам ИНЕКП сведен на покушај образлагања унапред задатих циљева и неуспео покушај да се понуде оствариви путеви и решења.

Разумљиво је да WAM¹ (или неки други) сценарио не може да представља најповољније (оптимално) решење ако се спроводи на бази стриктно дефинисаних улаза (мера и пројеката), уз циљано смањење производње електричне енергије из термоелектрана на начин који неоправдано повећава инвестиционе трошкове. Тако конципиран, ИНЕКП није ни могао да пружи одговор на основна питања о оптималним или најбољим путевима спровођења транзиције српске енергетике: којом динамиком смањивати производњу из угља, како декарбонизовати производњу топлотне енергије, која је оптимална структура заменских извора, како очувати неопходни удео базних извора, колики су реални трошкови интеграције варијабилних и безинерционих извора, колики је оптимални удео ОИЕ, који су приоритети за побољшање енергетске ефикасности и слична питања. На пример, за оптимално искоришћење потенцијала ОИЕ била би нужна комплексна оптимизација целог система енергетике Србије уз обухват комбиноване (централизоване и дистрибуиране) производње енергије и уз њену сваковрсну примену за саобраћај (електромобилност), за грејање и хлађење зграда (топлотне пумпе), за производњу водоника и друге могуће потребе, али је то изостало. Стога ИНЕКП не може дати улазе за нову Стратегију развоја енергетике јер прејудуцира њене циљеве и конкретне пројекте, уместо да је обрнуто.

Иако атрактивно са становишта политике, неопрезно постављање (пре)амбициозних циљева може се показати штетним на дужи рок, уколико је њихово достизање врло скупо или неизводљиво. Мада у ИНЕКП није преузет оптимистички циљ за укупни удео ОИЕ у бруто финалној потрошњи до 2030. године из „Полазних основа“ (40,7%) већ нижи (33,6%), за електричну енергију он је ипак прихваћен (45%) због преузетих обавезе Србије према кредиторима, Европској банци за обнову и развој

¹ У предлогу ИНЕКП-а су прошлогодишњи сценарији (3+1+1) сведени на само један (WAM), близак ранијем Сценарију S, који је био формиран у договору са Секретаријатом Енергетске Заједнице и циљеви са њим као референтним су у јулу 2022. године приказани стручној јавности и представницима Делегације ЕУ у Србији и Енергетске заједнице.

и Међународном монетарном фонду. Отуда ИНЕКП предвиђа неповољна решења са извозом електричне енергије, па се у њима јавља и тзв. "расута енергија", односно вишак енергије који је немогуће искористити (него ју је нужно пласирати, макар и по негативној цени), при чему долази и до штетног потискивања базних електрана у неекономичан режим или обуставу рада. Ова чињеница скреће пажњу на потребу за добро извршеном оптимизацијом, јер енергетски систем не треба да буде предимензионисан и скуп, а и сама идеја да Србија буде извозник енергије је сасвим непримерена њеним реалним могућностима.

Са климатске стране, ИНЕКП предвиђа смањење емисија гасова са ефектом стаклене баште за 40,3% у поређењу са емисијама из 1990. године. Тај циљ дефинишу „Полазне основе“ у настојању да Србија у највећој могућој мери испуни обавезе које има у вези са Одлуком Енергетске заједнице бр. 2022/02/МС-ЕпС. Како обавезе Србије према Споразуму из Париза и Оквирној конвенцији Уједињених нација о промени климе (UNFCCC) налажу усмеравање ка нискоугљеничној економији, недавно усвојена Стратегија нискоугљеничног развоја Републике Србије за период од 2023. до 2030. године са пројекцијама до 2050. године предвиђа смањење емисије гасова са ефектом стаклене баште до 2030. године за 33,3% (40,3% узимајући у обзир негативне емисије због утицаја понора-LULUCF) у односу на ниво из 1990. године.

У случају примене најјевтинијег (М2) од шест сценарија, Република Србија мора уложити 60 милијарди € до 2050. године да би се, као земља кандидат за чланство у Европској Унији, ускладила са њеном климатском и енергетском политиком. Предвиђену суму је тешко обезбедити без значајног задуживања земље, што јесте у интересу међународних финансијских институција али није у интересу грађана Србије. Поменута сума значајно премашује трошкове који би, уз коришћење другачијих енергетских технологија, омогућили достизање климатске неутралности до 2050. године чак и у условима значајног увећања потрошње.

Сценарио М2 подразумева имплементацију целокупног законодавства Европске Уније ради достизања горе наведеног смањења емисија. У Републици Србији емисије CO₂ по глави становника су мање од емисија у водећим земљама ЕУ. Док се у Србији планира и спроводи затварање термоелектрана на угаљ, водеће земље ЕУ своје текуће енергетске проблеме решавају отварањем термоелектрана на угаљ и увозом угља. Стога наметање изузетно високих трошкова Републици Србији и неизбежно задуживање земље нарушава опште опредељење да свака транзиција мора бити праведна. Отуда је и улагање од 27,41 милијарди € до 2030. године (за првих 7 година) као и улагање од 60 милијарди € до 2050. године неоправдано високо.

Имајући у виду да је примарни задатак ИНЕКП приоритизација плана инвестиција за сектор енергетике са пројектима и мерама за унапређење енергетске ефикасности, повећање сигурности, очување квалитета животне средине и достизања нето нулте емисије гасова са ефектом стаклене баште до средине века, нужно је да буду додати трошкови за неке од пројеката и мера који су остали недефинисани у оквиру ИНЕКП, а неки очигледно и погрешно уписани (МП_ЕЕ21, на пример) у документу на оба језика. Такође, будући да директно утичу на опредељења у Стратегији развоја енергетике, ценама права на емисије CO₂ се мора прићи са особитом пажњом, јер оне управо служе да убрзају повлачење фосилних горива у корист подстицаних ОИЕ и тиме директно утичу на трошкове и динамику енергетске транзиције, форсирајући мере без нужне провере.

Због изузетно високих трошкова за спровођење транзиције и општег опредељења да она мора бити праведна (just transition), изузетно је важно да извори финансирања ИНЕКП буду сигурни и дефинисани много конкретније за сваку планирану ставку у оквиру њених пет разматраних компонената (Декарбонизација, Енергетска ефикасност, Енергетска сигурност, Унутрашње енергетско тржиште, Истраживање, иновације и конкурентност). Уместо прецизних, предвиђени износи и расподела трошкова међу носиоцима су врло произвољни, за многе позиције остављени за касније утврђивање, те није могуће знати ни да ли је расподела трошкова исправна, да ли уважава објективне могућности појединих носилаца, да ли су они уопште извесни, а поделом су им предвиђене скоро два пута веће обавезе него држави. Све то чини овај предлог ИНЕКП-а неприхватљивим.